

УДК 811.161.2' 282.4(477.83-22)

**ДО ПИТАННЯ ПРО ПІВНІЧНУ МЕЖУ БОЙКІВСЬКИХ ГОВІРОК:
ГОВІРКА СЕЛА РОСОХИ СТАРОСАМБІРСЬКОГО РАЙОНУ ЛЬВІВСЬКОЇ
ОБЛАСТІ**

Наталія Хібеба

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра українського прикладного мовознавства,
вул. Університетська, 1/233, 79001, Львів, Україна,
тел. (032) 239 43 55; e-mail: khibeba@ukr.net*

Проаналізовано фонетичну та морфологічну будову, лексичні риси говірки села Росохи Старосамбірського району Львівської області з огляду на її ареальну специфіку – належність до бойківсько-надсянсько-наддністрянської перехідної смуги говорів української мови.

Ключові слова: перехідні говірки, діалектні межі, бойківський говір, надсянський говір, наддністрянський говір.

Питання діалектного членування української мовної території залишається актуальним з огляду на динаміку говорів. Особливої уваги потребує дослідження мовних явищ периферії говору, зокрема на теренах скупчення кількох говорів, у смугах перехідності говорів. Як зазначила М. Пшеп'юрська, досліджуючи суміжні з надсянським говори, “нелегко дати задовільну відповідь, котрі з описаних мовних явищ треба вважати за безсумнівні прикмети даного говору, бо в багатьох випадках різні мовні явища є спільні двом або й більше говорам і важко стверджувати, під чиім саме впливом вони появляються” [15, с. 251].

Джерелами розвідки слугували експедиційні записи автора, виконані в липні 2010 р. у селі Росохи Старосамбірського району Львівської області¹ (у рамках експедиції “Тексти: мовно-культурний аспект”, проведеної під егідою відділу української мови Інституту українознавства НАН України ім. І. Крип'якевича та НТШ у Львові (керівник проекту – п. Наталя Хобзей) (дет. див. [17])). У статті здійснено спробу різноаспектно проаналізувати цю говірку.

Говірка села Росохи² належать до смуги перехідних говірок – бойківських, надсянських і наддністрянських, які сходяться на території західних околиць Львівщини, зокрема в південній частині Старосамбірського району умовною лінією Лопушниця (на південний захід від Добромиля) – Велика Сушиця – Велика Лінина – Воля [20, с. 88]. Зауважимо, що с. Росохи розташоване приблизно за 10 км від

¹ Інформатори: Нанівська Розалія Михайлівна, 1931 р.н., Терлецька Ганна Михайлівна, 1926 р.н., Терлецька Варвара Григорівна, 1940 р.н., Яворська Ганна Миколаївна, 1930 р.н.

² Перша письмова згадка про Росохи – 1212 р. У селі мешкає понад 300 осіб. Через село протікають річки Росошка і Лисівка, які є притоками ріки Стрв'яж. У селі проживало чи не найбільше шляхти в усьому сучасному Старосамбірському районі [18], що підтверджують і сучасні носії говору, розповідаючи про соціальну диференціацію “шляхта” – “хлопи”: *То во'ни / т'і ш'ахт'ч'і с'і в'ід'р'із'ували; То ка'зали хл'о'їанки / а то ка'зали ш'ах'т'анки; Ў'церкв'і прий'їли / во'ни не х'т'їли ста'вати там / де т'і / ў'д'ругі б'ік би ў'ни ста'вали* тощо.

Лопушниці та за 20 км від Добромиля. Говірку с. Велика Сушиця включено до мережі Загальнослов'янського мовного атласу [13] та разом із говіркою с. Лопушниця – до АУМ [1, к. IV]. Інформацію про діалектні явища села Росохи подає “Atlas gwar bojkowskich” [21, VII, s. 10]; матеріал із аналізованої говірки наведено у “Словнику бойківських говірок” М. Онишкевича [14, с. 27].

Цю діалектну територію описувала М. Пшеп'юрська, вивчаючи південно-західну межу надсянського говору в населених пунктах Воля Крецівська, Креців, Тростянець, Войткова, Юркова, Пісковатий (територія сучасної Польщі), Лопушниця [виділення моє. – Н.Х.] [15, с. 257] і далі на південний схід (надсянсько-наддністрянська смуга): “між надсянським, лемківським і бойківським говорами простягається смуга змішаних і перехідних говірок, на яких території стрічаються елементи цих сусідніх говорів” [15, с. 214]; “подібно тереном зустрічі різних говорівих явищ є говірки в південно-східній частині... проте тут нема такої мозаїкової різноманітності і різкого розходження поміж поодинокими говірками, як ... у надсянсько-лемківсько-бойківській групі” [15, с. 254]. Недостатній аналіз перехідних говірок дослідниця пояснювала насамперед тим, що, вивчаючи північну межу Бойківщини, “ані словом не згадували про існування надсянського говору” [15, с. 215].

С. Рабій-Карпинська проводила північну межу бойківського говору в Старосамбірському районі через села Галівка, Плоске, Виців, Тисовиця, Стрілки, Верхній Лужок, Недільня, Тур'є [16, с. 56], тобто дещо на південь та південний схід від аналізованих говірок. Зазначмо, що, проаналізувавши матеріал, записаний у с. Біличі та с. Волошинове, які розташовані найближче до села Росохи, дослідниця зауважила: “Перехідні говірки існують на північному пограниччі при зустрічі з наддністрянськими говірками, причому треба додати, що бойківські мовні особливості поступають на південь, перед більш агресивними наддністрянськими говорами, й теж на східному пограниччі” [16, с. 78]. Перехідні від бойківських до наддністрянських говірки Підбузького району (зокрема й говірки сіл Старосамбірського району) Львівщини досліджував Д. Бандрівський [2, с. 3].

Бойківсько-надсянську межу традиційно визначають по лінії Кінське – Лімна – Грозева (сучасна територія Польщі), на північ від Добромиля – Райтаровичі (сучасна назва Верхівці) і на захід від Судової Вишні – Бунів [9, с. 85–86; 3, с. 223], а бойківсько-наддністрянську зону перехідності – трохи південніше по лінії Добромиль – Старий Самбір – Борислав – Болехів і далі в напрямі Надвірної [20, с. 89].

На підставі аналізу говірки села Росохи визначено такі її особливості на різних мовних рівнях:

Із-поміж **фонетичних** рис у системі вокалізму виділімо такі:

– [a] після м'яких приголосних реалізується непослідовно:

• [a] // [e], [i]: *у'з'ати* // *у'з'ети*, *зам'йат* // *зам'йет*, *з'начен'а* // *з'нач'ин'е*, *л'ис'т'а* // *л'ис'т'е*, *л'ати* // *л'ети*, *нар'аджувати* // *нар'іджена*, *с'в'аш'ченик* // *с'в'іш'ченик*, *жи'т'а* // *жи'т'е*. Збереження [a] після палатальних вважають однією з найстійкіших фонетичних рис бойківських говірок [16, с. 83; 2, с. 94; 10, с. 140]; М. Пшеп'юрська зафіксувала збереження [a] в усіх позиціях у більшості надсянських говірок на теренах із бойківськими та лемківськими говорами [15, с. 225]. Зміна фонем /a/ після м'якого приголосного звука, очевидно, позначена впливом наддністрянського говору [16, с. 105; 2, с. 9]; ця риса характерна для говорів діалектної смуги між Дністром і Сяном [11, с. 353]. С. Рабій-Карпинська підтвердила

цю зміну в перехідних говірках на північному й східному пограниччі бойківських говірок [16, с. 83]; М. Пшеп'юрська перехід [а] → [е] навела серед надсянсько-наддністрянських мовних рис [15, с. 226, 253; пор.: 19, с. 689–698];

- [е]: *в'ідчу'т'е, гор'н'етко, дев'іетий, дев'іет'найц'етого, 'йейц'а, за'питан'е, кол'еду'вати, ма'йти, на'селин'е, на'с'ин'е, 'пасербиц'е, п'їет', розп'їет'е, позва'л'ети, посп'р'єтувати, с'в'єто, си'д'ет, сна'н'е, т'р'єсти, т'р'їц'ет', хо'рон'ет, ча'рован'е, ш'мат'е;*

- [і]: *бол'ниц'і, 'Ган'і, 'вип'ігну'ю, виш'ван'і, госп'один'і, 'гус'іта, зама'йти, кол'і'да, кол'іду'вати, 'мидниц'і, 'пам'іт', с'в'і'тій, с'т'і'гати;*

– лабіалізація [а] перед [й] здебільшого в дієсловах минулого часу: *б'іду'во'ю, бро'ю, ўкро'ю, ўпо'ю, ўз'о'ю, до'ю, дор'іко'ю, 'зо'утра, зов'а'зо'ю, здо'ю, кло'ю, 'ло'ўка, мо'ю, нази'во'ю, не'про'уда, пи'со'ю, прода'во'ю, раху'во'ю, руб'о'ю, спо'ю, форсу'во'ю, ц'іл'у'во'ю, че'ко'ю*. У мові інформаторів старшого віку це явище поширене на всій території Бойківщини [16, с. 83]; явище відоме в надсянських та у південній частині наддністрянських говірок [15, с. 224; 3, с. 219; 7, с. 389; 19, с. 872–873];

– відсутність заміни етимологічного [о] → [а] перед складом із наступним голосним [а]: *бо'гачка, бо'гата, бо'гате, бо'гато, гор'ачий, ко'лачики, ко'ч'аники, а також у творенні вищого ступеня порівняння прикметника: бо'гатийий, бо'гати'ї // бо'гач'і*. Ця риса властива й іншим говіркам південно-західного наріччя, зокрема наддністрянським [1, к. 395; 5, с. 31; 19, с. 645–658];

– відсутність заміни етимологічного [йе] → [о]: *йед'но, йе'ден, йед'н'і, йеди'начка*. Ця риса збереглася в наддністрянських і лемківських говірках [5, с. 31], а також очевидно, під впливом польської мови – *йі'ден, йі'днакїї, йі'днако, усейі'дно* ‘байдуже’, *н'йі'ден* ‘жоден’;

– збереження історичного [е]: *'семиї, лед;*

– ненаголошений [е] → [и], однак під наголосом зберігає свою вимову: *'метир, чи'кати, ні'ма, ти'ж* ‘теж’, *ми'н'і, 'пенц'їя, ти'пер, шчи'зайе, чит'вер;* // *весел'иц'і* ‘веселка’, *зе'лений, же'нат'і* [пор.: 19, с. 662–663];

– слабкий нахил до “укання”: *бо'рак, борш'чу, ўбо'роджена, воб'рус, воло'шиїс'кій, вор'їх, воро'жин'е, воро'жити, гор'їўка, го'туйе, дож'д'і, дол'їўка, до'пустим, загор'нутис'і, здо'бути, йо'му, ко'жух, коло'т'їўц'і, ко'муна, ко'р'їўка, моло'дїї, моло'да, ко'му, ко'мус', ко'рова, ко'рона, ко'рунка, мо'лочи'ї, непос'лушний, об'ручка, од'ну, по'тому, про'дукта, по'лудне, по'года, по'полудн'у, ро'зуму, сороч'к'е, хо'луна, хо'рон'ет, хору'вати; але: а'постул, 'вурог, гу'рох, кумун'іс'тичний, пу'хувала, поблаг'о'слу'ви'ю, ну'мери*. Відсутність зміни артикуляції [о] в ненаголошеній позиції зафіксував Д. Бандрівський у південних говірках Підбузького району, які є бойківськими [2, с. 20], на відміну від північних наддністрянських та надсянських говірок, де “кожна ненаголошена фонема о реалізується як у” [2, с. 20]. Хоча, як зазначила С. Рабій-Карпинська, у бойківських говірках “можна вважати правилом, що ненаголошена голосівка [о] зливається з [у] в позиції безпосередньо перед і по наголосі” [16, с. 82]; М. Пшеп'юрська вважала, що перехід [о] > [у] – одна з ознак надсянського говору – менше проявляється в говірках із бойківськими впливами [15, с. 224]; наддністрянським говіркам властиве укання не лише перед наголошеним складом, а й у кінці слів [6, с. 387], тобто “сильне укання” [3, с. 219; 19, с. 660–661];

– давні звукосполуки **кы, хы** реалізуються як:

- **ки, хи:** *ба'тки, 'бочки, 'бус'ки, ве'ч'їрки, 'в'їтки, 'вог'їрки, 'вилки, 'в'їнки, в'ід'с'єчки, ў'нуки, ў'роки, га'й'їўки, гор'їўки, з'битки, к'їш'ки, ко'лачики, кол'ї'жанки,*

ко'ч'аники, /куснички, /лошки, ма'йетки, /мач'енки, не'в'істки, /памйатники, п'л'отки, п'л'ацки, /пол'ки, п'риголюски, су'с'іки, ст'р'ічки, к'нижки, п'роскурки, с'в'ітки, т'рохи, т'рошки, /Хир'іу, хлоп'іанки, цук'ерки, шл'ах'т'анки; це риса бойківських говірок, яка вплинула і на надсянські, зокрема, на говірки сіл Лопушниця, Лісковате [15, с. 223, 252–253];

- **к'е, к'н, х'е, г'н:** булоч'к'е, гор'іу'к'е, гус'к'е, д'іу'к'е, друш'к'е, ж'ін'к'е, заб'ау'к'е, кв'іт'к'е, кв'іточ'к'е, /к'ел'ішок, кол'ідни'к'е, коп'іт'к'е, кохан'к'е, /курк'е, /лах'е, лиш'к'е, мис'к'е, моло'т'арк'и, ног'и, /паск'е, пасту'х'е, пати'к'е, пелен'к'е, полазні'к'е, пот'рошк'е, само'гонк'е, сп'іван'к'е, с'вах'е, сваи'к'е, с'в'іч'к'е, со'к'ера, сороч'к'е(и), стонч'к'е, /сушк'е, та'к'иї, т'рох'е, шил'к'е, чолов'і'к'е, йаблун'к'е. Групи **к'е, х'е** в наголошеній позиції є впливом наддністрянських говірок [15, с. 253];

- **к'і, х'і, г'і:** в'інчу'вал'ник'і, д'і'л'анк'і, з'битк'і, кв'ітк'і, /к'ішка 'кишка', /кул'чик'і, /морз'і, мо'тик'і, перев'іазк'і, погра'ничник'і, под'а'рунк'і, по'зичк'і, цук'ерк'і, чолов'і'к'і, ш'нурк'і; ці звукосполюки характерні для надсянських говірок і зумовлені, очевидно, впливом польської мови [15, с. 222, 251; пор.: 19, 301–306].

У системі консонантизму:

- протетичний [в] у позиції перед [о]: /воб'і, /воблас'т', /волово, /вочи, во'р'іх, /вопов'іди, /вопух 'пухлина', во'рати, вос'и'ни, во'тец', /вочеред', /вог'ірок, во'ген', /навос'татку; протетичний [г]: /гаареш'тована, /Гангл'іяа; протетичний [й] (замість [о]): /убо'йе, /убора, /убох, /убрусок, /убго'роджена, /уб'ід, /уб'і'л'ети, /утво'рити, /уген'; цю фонетичну ознаку фіксують інші джерела з бойківських теренів [23, с. 33, 41, 45, 48, 64]. Д. Бандрівський пояснював появу протетичних приголосних у бойківських говірках впливом суміжних наддністрянських [2, с. 23–24]; надсянсько-наддністрянською мовною рисою їх вважала М. Пшеп'юрська [15, с. 253; також 6, с. 387; 7, с. 389; 19, с. 572–576];

- втрата [в] ([й]) на початку слова: бер'тати, по'улично'му, /т'ікне, мер'лії (характерна риса наддністрянських говірок [6, с. 387]) і навпаки – посилення функційного навантаження фонем /в/ шляхом переходу [л] → [й] після голосного в кінці складу чи слова: гор'іу'ка, ст'іу';

- збереження давньої м'якості шиплячих звуків, що є однією з основних рис бойківських говірок [4, с. 54]: ва'ж'еї, виба'ч'еїте (і виба'чайте), /у'леж'іу, го'лоу'ча, д'іу'ч'е, /ж'ііе, за'ч'ети, з'нач'ін'е, /К'еч'ера, ко'ч'аники, кри'ч'ети, /мач'енки, ма'ч'ела, ч'ес (і час), ч'еру'вали, ш'ітк'увати 'шаткувати', ш'ч'ес'т'а, /хушч'а;

- м'якість [ц'] у кінці слів, зокрема в суфіксі **-ец'**: /балец', в'і'нец', во'тец', гор'нец', гост'иниц', студи'нец', /танец', /хлопец', /чужинец', /ч'нец', /швец'; але /йорда'нец; пор.: наддністрянський і надсянський твердий [ц] [15, с. 253; 6, с. 388; 7, с. 389; див.: 19, с. 788–790], за винятком крайніх південних говірок сіл Лопушниця і Лісковате, де засвідчено м'який [ц'] [15, с. 231]. Очевидно, під бойківським впливом фіксуємо [ц':] й у зворотних дієсловах: виги'найуц':а, в'і'тайуц':а, /див'іц':і, /л'ублац':і, /набли'жайуц':а, /по'молиц':а, /с'ватайуц':а, /т'анец':і, /ц'і'л'уйуц':а;

- м'які [с'], [ц'] у прикметникових суфіксах **-с'к-**, **-ц'к-**: авст'рійс'кий, воло'шиїс'кий, вус'кий, гост'одарс'кий, йерусалим'с'кий, жи'д'іус'кий, ка'пар'с'кий (і ка'парске), /парубоц'кий, /поганс'кий, /пол'с'кий, /с'іл'с'ка, та'тар'с'кий, Тер'лец'ка (і Тер'лец'і), /горс'кий, /укра'їнс'кий, /хлопс'кий; це риса бойківських говірок [15, с. 252; 16, с. 84], засвідчена в усьому бойківському ареалі за винятком лемківського та наддністрянського порубіжжя [16, с. 84; пор.: 19, с. 399]. Виявлено ствердіння приголосного звука [с] в іменниковому суфіксі **-иск(о)**: бана'чиско, найду'шиско та [с], [ц] у прикметникових суфіксах: /греко-ка'толиц'кий, /грецке, /пол'ска, н'і'мецка,

руск'і, ст'рійск'ім, су'с'ідск'і, укра'їнскоу, царск'і; ця диспалаталізація властива надсянському говорові [15, с. 230, 252; 7, с. 389], перехідним говіркам між бойківськими та наддністрянськими [16, с. 110];

– утрата довготи м'яких приголосних [л':], [н':], [г':] в іменниках середнього роду II відміни: *убран'е, вес'іл'е, виши'ван'і, в'ідчу'т'е, во'рожин'е, з'іл'а, жи'т'а(е), за'питан'е, знач'ін'е, з'іл'е, латкан'е, на'учан'е, на'селін'е, на'с'ін'е, натх'нен'е, на'чин'е, пра'ул'ін'і, пол'ован'і, по'мешкан'і, спан'е, Ст'р'ітин'е, ш'мат'е*, що є фонетичною ознакою всіх південно-західних говорів української мови [2, с. 43; 3, с. 210; 6, с. 388; 7, с. 389];

– відсутність епентетичного [л'] після губних приголосних: *благослов'їет, вироб'їа(е)ти, в'ідправ'їет, з'роб'їу, л'уб'їу, оздоров'їати, ок'роп'їувати, переро(а)б'їати, по'с'тавіят, сип'їут, скран'їати*, що виявляємо в більшості бойківських, надсянських, наддністрянських і лемківських говірок [1, к. 238; 4, с. 54; 15, с. 232; пор.: 19, с. 95–99, 641–644]. Спорадично фіксуємо форми з [л']: *в'ідпра'їл'ети, зади'їл'атис'і, спра'їл'али, роб'їат, по'с'та'їл'ат*, як і на південному сході надсянських говірок [15, с. 232], та паралельні форми із спрощенням до приголосного звука: *к'упу* (1 ос. од. теп. ч.), *роб'їт* (3 ос. мн. теп. ч.);

– різна рефлексія [р']: *бо'рак, д'їраве, за'чир'ати, л'їкара, п'рили // н'р'адно, н'р'асті, при ве'чери // ве'чер'а, го'рачїї // го'р'ачїї, ст'рисла // т'р'есла*; пор.: **р'а** та диспалаталізація **р'у, р'е** в надсянських (“на цілому просторі є радше тенденція до диспалаталізації **р**, передусім у позиції перед **у**” [15, с. 124]); [р'] → [р'], [рї], [р] у наддністрянських говірках [6, с. 387; пор.: 19, с. 809–814];

– [т] перед [є], [ї] → [к]: *к'їло* (‘тіло’), *к'їсто, к'їшитис'а, к'єг'нути* [пор.: 19, с. 877–878];

– м'якість [л']: *до'л'ари, кавал'ер, ката'фал'ок, кл'аси, кол'єга, л'ектрика, ц'їлу'воу*.

Виявлено такі асимілятивні зміни:

- [дн] → [нн] → [н]: *пас'кунно* ‘поганий’, *нес'ка* ‘сьогодні’, *нес'тс.* [пор.: 19, с. 945];
- [нб] → [мб]: *бам'бетил'*;
- [вї] → [вл]: *здо'ро'їл'а* [пор.: 19, с. 641–644];
- [мї] → [мн]: *вимн'ала, запо'мн'атати, м'н'асо, памн'їт', памн'їтати* [пор.: 19, с. 640];
- [н'] перед [к] → [ї]: *го'л'убойко, ласт'ї'войко, ли'чейко, мат'ї'ноїко, ма'лейкїї, ра'нейко, ста'рїїкїї*; ця риса притаманна всім бойківським і надсянським говіркам [7, с. 389; 15, с. 234; 16, с. 85; 19, с. 876];
- [с'т'] → [с'ц']: *гос'ц'ї, їїмос'ц'ї, с'ц'ї'гати, с'тар'їс'ц'ї, старос'ц'ї'на*; уподібнення властиве більшості надсянських говірок [15, с. 233; 7, с. 389; пор.: 19, с. 879];
- часткове, інколи повне оглушення дзвінких приголосних у кінці слова й перед глухими приголосними: *б'лишче, в'їтки, во'рошка, д'рушка, їапко, латкан'е, лекіє, лишка, не'б'їшка, мош* ‘можеш’, *чого-не'бут', н'їтхо'дили, рас, ростиска, с'в'їтки*; зафіксовано також збереження дзвінкості: *в'ідп'рава, град, зам'їж, зараз, зуб, об'х'їд, н'їду'рїти, по'р'їг, хл'їб*. Оглушення дзвінких звуків відоме в бойківських, наддністрянських і надсянських говірках [21, I, т. 39; 6, с. 387; 7, с. 389; пор.: 19, с. 613–614];

• одзвінчення глухих приголосних у середині та кінці слова: *дз'ін'гати*, *лігнути*, *йаг*, *йаг'би*, *риж* [пор.: 19, с. 614].

В аналізованій говірці засвідчено скорочені форми слів: *в'іти* 'звідси', *в'ітки* 'звідки', *зара* 'зараз', *катеха* 'катехізіс', *к'іко* 'скільки', *мош* 'можеш', *роби* 'робить', *сухуї* 'суховій', *т'іл'ко* 'стілки', *т'іко* 'тільки', *тре* 'треба', *ту* 'тут', *хор'іти* 'хворіти'; ця риса, як уважала С. Рабій-Карпинська, характерна для наддністрянського говору [16, с. 109].

Щодо акцентуаційних особливостей зазначимо, що досить часто простежено явище парокситонези: *берут*, *воїна*, *гектар*, *загороджений*, *заступлений*, *зд'идити*, *к'іно*, *лісний*, *наперед*, *наприм'ір*, *непродієн'і*, *непоуїні* *розуму*, *ніхто*, *нумер*, *пот'ік*, *пупок*, *се'меро*, *Сиб'ір*, *чет'веро*, *читал'ні*, *ш'нурок*.

Відзначмо **морфологічні** особливості говірок.

Для іменника характерне:

– закінчення **-ови**, **-ов'і** у Д. в. іменників ч. р. II відміни: *ко'н'ови*, *синови*, *татови*, *татов'і*, *бат'ков'і*; поширене в більшості говірок південно-західного наріччя [5, с. 33];

– закінчення **-ов**, **-ев** в О. в. іменників ж. р.: *бер'ізкоу*, *в'і'ноу*, *водоу*, *в'череу*, *гно'й'юкоу*, *голо'воу*, *го'роу*, *гра'натоу*, *гул'коу*, *дер'жавоу*, *дружбоу*, *друшкоу*, *ж'інкоу*, *кап'лицеу*, *ку'моу*, *лишкоу*, *ліш'чиноу*, *ма'шиноу*, *мукоу*, *палицеу*, *Петр'і'юкоу*, *п'лахтоу*, *п'іноу*, *р'іднеу*, *скр'ипкоу*, *со'кироу*, *со'ломоу*, *с'тончкоу*, *хатоу*, *чере'пц'оу*; закінчення типові для надсянських (як дублетні до закінчення **-ом**) [15, с. 235; 7, с. 389] та наддністрянських говірок [6, с. 388];

– закінчення **-ом** в О. в. іменників ч. р. та с. р. із м'якою основою: *бал'ц'ом*, *тон'ц'ом*, *лан'ц'ом*, *в'іс'т'л'ом*, *гост'ом*, *зб'іж':ом*, *ко'н'ом*, *пол'ом*, *х'мел'ом*, *йеч'мен'ом*, *Дунай'ом*; але: *лис'т'ем*, *хлопцем*, *хрестителем*, *йа'рован'ем*;

– закінчення **-и** у М. в. іменників ч. р., ж. р., с. р. із м'якою основою: *л'і'карни*, *скр'ини*, *См'і'л'ниці*, *с'тайни*, *на зем'ли*, *при читал'ни*, *гор'ци*, *на камени*, *на поли*, *на мори*, *на м'ісци*, *на полудни*; збереження цього закінчення властиве для галицько-буковинської та карпатської груп говорів [5, с. 32; 15, с. 253];

– закінчення **-ів** у Р. в. мн. іменників усіх родів та типів відмінювання: *йабк'іу*, *дверц'іу*, *рукавиц'іу*, *пазд'ір'іу*, *шаф'іу*, *хат'іу* (вплив наддністрянських говірок [15, с. 253]);

– архаїчне закінчення **-ім** у Д. в. мн.: *брат'ім* (і *брат'ам*), *луд'ім*;

– закінчення **-ах**, **-ох** у М. в. мн. іменників ч. р. і с. р.: *у кол'орах*, *в об'русах*, *на пати'ках*, *на при'столах*, *по вес'т'лах*, *по йеван'гелійох*.

Засвідчено закінчення **-ий** у прикметниках м'якої групи: *вели'кодний*, *гор'ішний*, *житний*, *літний*, *літна*, *о'с'ін:ий*, *синий*, що характерно для бойківських, наддністрянських, буковинських, гуцульських говірок [5, с. 36; 12, с. 129].

Типовими є заперечні займенники *нич*, *ніхто*, *ний'акиї*; означальні займенники *в'с'о*, *каждий*; вказівний займенник *там'тої* (поширений у наддністрянському говорі [2, с. 65; 6, с. 388]), а також:

– редульовані форми займенників *то'тої*, *то'та*, *то'то*, *то'т'і*, *то'ти* (займенник *то'то* є омонімний із вказівною часткою, яка поширена в більшості бойківських говірок; пор.: *то ўже л'іта / то ўже то'то пор'о'хами при'пало*; *шо при'шоу йа'кис' под'орожник / чи йак то'то називають*; *то'то / знайте / ў нас йе ба'гато р'іжних сл'іу*);

– енклітичні форми займенників **я, ти** у Р. в., Д. в. та З. в.: *ми, ме, м'а, т'а, т'ї: 'било ми хот' н'їти, 'буде м'а би'ти, неї ми 'буде, с'ведер ме ку'пила, 'хот'ат т'а ўз'д'ти, т'а блд'гаєм, то т'ї зру'байу;*

– особовий займенник **він** у непрямих відмінках виражено як *го, 'него: йа го 'л'убл'у, ну то шо в'ін го зас'тавит, у'него 'була 'р'їзка, при'ходили до 'него, то на 'него не'хаї 'падає, при'шоў там до 'него, 'має заїти до 'него, до 'него йшли, напи'соў пе'тиц'їю на 'него, т'реба 'коло 'него ходити; вона – йї: 'каже йо'му йї б'рати, син йї ўмер, а ше чо'го в'ін йї дор'їкоў; ці форми сьогодні збереглися в надсянських, наддністрянських, гуцульських, буковинських говірках [5, с. 36; 6, с. 388; 7, с. 389; 15, с. 240];*

– паралельні форми особових займенників **вона, воно, вони, в(ў)на, в(ў)но, в(ў)ни;**

– енклітичні форми зворотного займенника **си, с'а:** *'л'уди си 'воду 'воз'мут до'дому, ко'го си за'кликали за госп'дин'у, так би си во'ди на'пила, нар'вала си ква'ску, наб'рали си на 'поли 'йїсти, ку'пила си в'їнец', звар'или си 'чорної ф'асол'ї, йак с'а пост'елиши, так буд'еш споў; йа с'а до 'Бога вер'нула; йа с'а 'ними так 'к'їшу.*

У системі дієслова фіксуємо:

– дієслово **'бити** (*биў, 'би'ла, 'било*) (надсянсько-лемківсько-бойківське суміжжя [15, с. 253]) // **'бути** (*буў, 'бу'ла, 'було*) (вплив наддністрянських говірок [15, с. 253]);

– збереження давніх форм інфінітива на **-чи:** *ве'речи, об'с'їчи, пе'чи*, як і в надсянських та наддністрянських говірках [1, к. 234; 7, с. 389];

– паралельні закінчення 1 ос. мн. теп. часу **-мо / -м:** *з'рузимо, 'дивимо, 'жйємо, 'кажемо, клд'демо, 'мечимо, наїдемо, 'печемо, позва'л'айемо, при'їдемо, присти'л'айемо, ува'жайемо, хрести'мо, їдем // їдемо, 'маєм // 'маємо, блд'гаєм, з'їстанем, з'найем, до'пустим, при'пустим, п'росим // п'росимо.* М. Пшеп'юрська зауважила, що відсутність -о в дієсловах нехарактерне для надсянських говорів і є впливом наддністрянських [6, с. 388; 7, с. 389; 15, с. 243, 253];

– стягнені форми дієслів I дієвідміни на **-а** у 3-ій ос. од. і 3-ій ос. мн. теперішнього часу: *ви'бират, за'виват, 'лаMAT, ле'жат, на'зиват, об'зират, пере'вертат, 'питат, при'н'їMAT, роз'бират, 'рубат, скрап'л'ат, с'п'їват, т'римат, 'ц'омат; у формах дієслів 3 ос. мн. переважає твердий [т]: 'берут, уби'вайут, ўгар'тайут, в'їр'ет, во'рожат, запи'хайут, з'найут, т'римають, йї'д'ат, ке'рують, кла'д'ут, 'мечут, називають, пере'дають, п'їут, 'роб'їт, с'в'їт'ет, хо'рон'ет; у бойківських говірках твердий [т] дієслів 3 ос. мн. фіксують також на межі з іншими говорами [16, с. 92]. Диспалаталізація [т] властива надсянським і наддністрянським говіркам [1, к. 237; 6, с. 388; 7, с. 389; 15, с. 253];*

– фонетично і морфологічно змінені залишки перфекта в дієсловах минулого часу (у пре- і в постпозиціях): *'мус'їла'м, н'їш'їла'м, йї'м пере'їхала, ше'м 'мала, наб'рала'мсе, роб'или'смо, ход'или'смо, 'були'сте, 'добре'сти зр'об'или, ше'смо сорту'вали, 'шо'сте 'їли; засвідчені в бойківському, наддністрянському, надсянському говорах [1, к. 245; 5, с. 37; 7, с. 390; 12, с. 131; 15, с. 244];*

– форми умовного способу дієслів, утворені за допомогою енклітичних форм дієслова **бути:** *би'с не ўпоў, би'с и'чезла, 'би'сте при'їли, 'би'сте мали, 'би'сте 'були, 'би'сте си 'вир'вали, а також паралельні форми: при'їла би вам при'га'дала, би 'с'їно су'їшили, ўже би ў'чител'коў 'була;*

– складені форми майбутнього часу, характерні для літературної мови: *'буде 'родити, 'буде 'бити, 'буде хрест'ити, 'буду 'бес'їдувати* та давні форми, утворені за допомогою дієслова **бути** і колишнього дієприкметника минулого часу на **-л-:** *'буде*

биу, ¹буде брала с'л'уб, ¹буде везла, ¹буде йшло, ¹буде роб'ю, будете бо'йали, ¹буду ¹жила, ¹буду ка'зала, ¹будете ка'зали, ¹будете ¹чули. Уживання давніх форм майбутнього часу в бойківських говірках, на думку Г. Воронич, пов'язане з впливом наддністрянського говору [4, с. 54]; вони властиві також для лемківських і надсянських говірок [1, к. 244; 5, с. 36; 7, с. 390; 15, с. 245];

– варіативність уживання афіксів **с'а** // **с'і** і у пре-, і в постпозиціях: ¹ди'витис'а, ¹лі'читис'а, ¹митис'а, ¹почи'нало'с'а, ¹три'матис'а; ¹убутис'і, ¹в'ід'д'ватис'і, ¹годитис'і, ¹дригатис'і, ¹загор'нутис'і, ¹кла'н'атис'і, ¹лу'битис'і, ¹сход'итис'і; с'а брала, с'а бр'їдила, с'а вернула, с'а вил'їзе, с'а уду'сити, с'а у'родила, с'а ди'вила, с'а ¹жене, с'а ¹зд'ховувала, с'а називало; с'і в'їдр'їзн'ували, с'і зробили, с'і с'а'д'жайе, с'і т'римат; рухому частку **ся** зафіксовано в бойківських, наддністрянських і надсянських говірках [1, к. 248; 2, с. 74; пор.: 19, с. 339, 532].

Засвідчено такі цікаві форми прислівників: ¹на'р'їчи 'навмисне', ¹нис'а 'сьогодні', ¹нис'ка 'тс.', ¹перше 'давніше', ¹покрац'ки 'крадькома', ¹ту 'тут', ¹ту'то 'тс.', ¹тут'во 'тс.', ¹отут'во 'тс.', ¹ти'перка 'тепер'.

Паралельно до прийменника **через** уживається **бе(у)з**, що, очевидно, є впливом надсянських говірок, де прийменника **через** немає [15, с. 147]; засвідчено прийменник **без** і в говірках північно-західної Наддністрянщини [2, с. 77]; часто вживаним є прийменник **межи**: ¹са'ми порознесут ¹межи со'бою.

Фіксуємо різноманітні сполучники: **аб'и**, **би**, **же'би** 'щоб', **же** 'що', **но** 'але', 'тільки', **ци** 'чи': ¹Бул'ї не ¹буде / а'би хоч на'с'їн'е вернуло; ¹Не ¹било та'кої'ї мо'ди / би ¹д'їюка не ¹мала пе'рини; ¹Даї ме'н'ї п'їат'наїц'їт' ко'п'їюк / ¹же'би йа со'б'ї у'з'а'ла во'ди ¹тамка; ¹Були та'к'ї / ¹же лу'били'ї; ¹А йа ху'стинку ту не брала / но ¹вел'он; ¹Ци му'зеї закла'дали / хт'їли ¹того ба'м'бет'а; та частки: **наї**, **неї** 'хай', 'нехай', **йуж**^(тм) 'уже': ¹Наї кс'енз приїде; ¹неї ми ¹буде; ¹Бо йа йуж пере'жила; ¹То йуж та'к'е с'в'а'те ¹м'їсце.

У лексичному складі аналізованих говірок відзначаємо діалектизми: ¹ко'маши'н'ї 'гуртове шинкування капусти й гостина з цієї нагоди', ¹поц'їн'ко'вати 'витягнути цвяхи за допомогою обценьків', ¹воро'даї 'гаївка', ¹веречи 'кинути', ¹ворина 'довга кругла жердина в огорожі', ¹глаз 'зір', ¹кан'тора 'сільська рада', ¹кле'неба 'криниця', ¹клец 'колода', ¹молод'їс'т' 'молодь', ¹п'їдел'у'вати 'прибивати підметку (про взуття)', ¹пл'ац 'земельна частка', ¹рис'кал' 'лопата', ¹су'с'їка 'скриня для зерна', ¹т'раф'їка 'магазин', ¹чел'ад' 'члени однієї родини', ¹чи'тал'н'ї 'клуб' та ін., серед яких фіксуємо значну кількість полонізмів: ¹вал'їза 'чемодан', ¹гон'т'е 'гонт', ¹подз'їн'кован'а 'обрядодія прощання рідних із покійником' [8, I, с. 60, 326, 561], ¹кац'ї 'полотняне взуття для померлого', ¹к'ел'їшок 'чарка' [8, II, с. 371, 421], ¹креў'нїй 'родич', ¹кул'чик 'сережка' [8, III, с. 81, 138], ¹н'їц 'нічого', ¹о'ф'їрувати 'пожертвувати', ¹пан'їроса 'цигарка', ¹пател'н'а 'сковорода', ¹п'їец 'піч' [8, IV, с. 104, 237, 283, 313, 366], ¹ровер 'велосипед', ¹с'тончка 'стрічка', ¹т'румно 'домовина' [8, V, с. 100, 426, 656], ¹цв'їкл'ї (кулінарне) 'буряки та хрін, потерті на дрібній тертці', ¹юж 'уже' [8, VI, с. 230, 520], ¹бадати '(медичне) обстежувати', ¹ви'ходок 'вбиральня', ¹в'їд'с'ечка 'мандрівка' [22, с. 19, 717].

Засвідчено локальні стійкі порівняння, фразеологізми, приказки, прислів'я, образні висловлювання, мовленеві формули привітань, побажань, заборон, застережень тощо: ¹да'вати ¹д'їюку пред ¹д'їюкоу 'видавати заміж доньок за чергою', ¹ли'шитис'ї ¹д'їюкоу до с'мерти 'не вийти заміж', ¹нести на ¹запов'їд'ї 'домовлятися зі священником про шлюб', ¹їти з о'хоти 'виходити заміж за власним бажанням', ¹зав'їязувати ¹хушч'а 'надягати нареченій головний убір заміжньої жінки',

прин'їмати /д'їтину 'приймати пологи', д'їтина п'їшла 'мати викидень', зав'язувати червоне 'зав'язувати на руку червону нитку як оберіг від вроків', голод'на чорно 'про дуже голодну людину', к'ликати Гал'у 'великодня гра', бити дуна'ка 'гра', палити пал'ухи 'тс.'; Боже боро'ни 'вислів застереження від небажаного', там хробак їе 'уявна тварина, якою лякають дітей'. Традиційно на Святвечір запрошує господар дому, кажучи: *їс'ї хре'шчен'ї хо'д'їт до ве'чер'ї*. Виявлено такі архаїчні фрагменти веснянки: *воро'даї / 'п'аск'е даї / а їа їїх не с'хочу / бо їа с'а лос'кочу*; віншування: *в'їн'чуйу вам з тим но'вим 'роком / бисте 'мали ї ко'мор'ї / сто'дол'ї / на сто'л'ї / бисте 'були ц'їлії р'їк весел'ї / шоб ко'р'їїка здо'рова не'хаї с'а пле'каїє / о'гон' / град / туча не'хаї вас ми'наїє // о'т'ї сло'ва / шо ми о'тут ска'дали / бу'ваїте здо'ров'ї / Хрис'тос с'а раж'даїє* та ін.

Спеціального дослідження потребує аналіз синтаксису говірки.

Отже, зафіксовані діалектні риси бойківського, надсянського та наддністрянського говорів (із перевагою словоформ, властивих бойківському говору) у говірці села Росохи Старосамбірського району Львівщини підтверджують наявність смуги перехідних бойківсько-надсянсько-наддністрянських говорів і потребують детального вивчення з метою окреслити межі цих діалектів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Атлас української мови : у 3-х т. – Т. II : Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі. – К., 1988.
2. Бандрівський Д. Говірки Підбузького району Львівської області / Дмитро Бандрівський. – К., 1961.
3. Бевзенко С. Українська діалектологія / Степан Бевзенко. – К., 1980.
4. Воронич Г. Бойківський говір / Ганна Воронич // Українська мова: Енциклопедія. – К., 2004.
5. Гринчишин Д. Г. Давньоукраїнські фонетичні й морфологічні риси в говірці села Потік Рогатинського району Івано-Франківської області / Дмитро Гринчишин // Діалектологічні студії. 5 : Фонетика, морфологія, словотвір / [відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей]. – Львів, 2005. – С. 29–38.
6. Гриценко П. Наддністрянський говір / Павло Гриценко // Українська мова: Енциклопедія. – К., 2004.
7. Гриценко П. Надсянський говір / Павло Гриценко // Українська мова: Енциклопедія. – К., 2004.
8. Етимологічний словник української мови : у 7 т. – Т. 1–6. – К., 1982–2012.
9. Жилко Ф. Говори української мови / Федот Жилко. – К., 1958.
10. Жилко Ф. Нариси з діалектології сучасної української мови / Федот Жилко. – К., 1955.
11. Зілинський І. Проба упорядкування українських говорів / Іван Зілинський // Записки НТШ. – Т. 117–118. – Львів, 1913–1914.
12. Лесів М. Українські говірки у Польщі / Михайло Лесів. – Варшава, 1997.
13. Общеславянский лингвистический атлас [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.slavatlas.org/puncts.html.
14. Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок : у 2 ч. / Михайло Онишкевич. – К., 1984.
15. Пшепюрська-Овчаренко М. Мова українців Надсяння / Марія Пшепюрська-Овчаренко / [ред. М. Лесів; підгот. до друку В. Пилипович]. – Перемишль, 2007.

16. *Рабій-Карпинська С.* Бойківські говірки : зб. статей / Софія Рабій-Карпинська / [ред. М. Лесів; підгот. до друку В. Пилипович]. – Перемишль, 2011.
17. *Романина І.* Хроніка / Ірина Романина // Діалектологічні студії. 9: Запозичення та інтерференція / [відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей]. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2010. – С. 609–610.
18. *Росохи* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Росохи/>.
19. *Шевельов Ю.* Історична фонологія української мови / Юрій Шевельов / [пер. з англ. : С. Вакуленко, А. Даниленко]. – Харків, 2002.
20. *Ястремська Т.* Діалектний простір Галичини / Тетяна Ястремська // Українська мова в Галичині: історичний вимір / [відп. ред. Я. Ісасвич, М. Мозер, Н. Хобзей]. – Львів, 2011. – С. 55–106.
21. *Atlas gwar bojkowskich : w 7 t.* / [pod kierun. Janusza Riegera]. – Wrocław ; Warszawa ; Kraków ; Gdańsk, 1980–1991.
22. *Boryś W.* Słownik etymologiczny języka polskiego / Boryś Wiesław. – Kraków, 2005.
23. *Studia nad dialektologią ukraińską i polską. Z materialów b. Katedry Języków Ruskich UJ* / [oprac. i przygot. do druku M. Karaś] // *Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego*. – Kraków; Warszawa, 1975. – T. CCCLXXVI. – Z. 7.

*Стаття надійшла до редакції 25.11. 2011
доопрацьована 12. 12. 2011
прийнята до друку 10. 01. 2012*

ON THE ISSUE OF THE NORTH BOUNDARY OF BOYKO MICRO-DIALECTS: MICRO-DIALECT OF ROSOKHY, STAROSAMBIR DISTRICT, LVIV REGION

Natalija Khibeba

*The Ivan Franko National University in L'viv,
Department of Applied Linguistic,
Universitets'ka St., 1/233, 79001, Lviv, Ukraine,
phone: (032) 239 43 55; e-mail: khibeba@ukr.net*

In this article the phonetic and morphological structure as well as lexical features of Rosokhy village of Starosambir district of Lviv region are analyzed. It was taken into consideration their areal specificity exactly because their belonging to boyko-nadsiannia-naddnistriannia transition zone of dialects of Ukrainian language.

Key words: transition micro-dialects, dialect boundaries, boyko dialect, Sian dialect, naddnistriannia dialect.

**К ВОПРОСУ О СЕВЕРНОМ РУБЕЖЕ БОЙКОВСКОГО ГОВОРА: ГОВОР
СЕЛА РОСОХИ СТАРОСАМБОРСКОГО РАЙОНА ЛЬВОВСКОЙ ОБЛАСТИ**

Наталія Хибєба

*Львівський національний університет імені Івана Франко,
кафедра українського прикладного мовознавства,
ул. Університетська, 1/233, 79001, Львів, Україна
тел. (032)239 43 55; e-mail: khibeba@ukr.net*

В статті проаналізовано фонетичне і морфологічне строєння, лексическіє черти говора села Росохи Старосамборського району Львівської області з урахуванням його ареальної специфіки – належності до бойківсько-надсансько-наддністрянської перехідної смуги мов української мови.

Ключеві слова: перехідні мови, діалектні межі, бойківський мов, надсанський мов, наддністрянський мов.